

*Come to @rijksmuseum Amsterdam to admire Dutch master Rembrandt's
#martenenoopjen! #dutchart*

Marten Lammertink @MartLammertink

11

De aankoop van twee Rembrandts: Marten en Oopjen voor een koopje?

Menno van Duin

11.1 Inleiding

Natuurlijk is de aankoop van de twee Rembrandts – Marten Soolmans en Oopjen Coppit – een gebeurtenis van een andere orde dan een gezinsdrama, een brand in een verzorgingsappartement of een milieu-incident. Toch is dit hoofdstuk in deze bundel opgenomen, omdat ook dit een gebeurtenis was die in 2015 de nodige beroering met zich meebracht. De aankoop genereerde veel media-aandacht en leidde als de meeste andere (dreigende) crises tot grote politieke bemoeienis en centralisatie van besluitvorming. Het was een gebeurtenis die, op de keper beschouwd, mogelijk wel meer overeenkomsten met veel van de andere (mini-)crises heeft dan zo op het eerste gezicht lijkt.

Dit hoofdstuk is tot stand gekomen op basis van een fors archief aan krantenartikelen, alsmede verschillende radio- en televisiereportages waaronder een geheel aan de aankoop gewijde aflevering van *Argos TV-Medialogica* (De Rembrandt-rel, VPRO, 2 maart 2016).

11.2 Feitenrelaas

De casus begint in maart 2015 wanneer het Rijksmuseum en zijn (toenmalig) directeur Wim Pijbes – tevens hoofdrolspeler in deze casus – geïnformeerd worden over het feit dat twee Rembrandts, de huwelijksportretten van ‘Marten en Oopjen’, die op dat moment in het bezit zijn van de gefortuneerde Franse familie De Rothschild, mogelijk

op de markt komen.¹⁰⁸ Wel hangt er aan het duo-portret een stevig prijskaartje van (aanvankelijk) 150 miljoen euro. De Franse overheid heeft een exportvergunning afgegeven, die de weg opent voor verkoop aan het buitenland. Op 17 maart krijgt Taco Dibbets, directeur collecties van het Rijksmuseum, van Matthijs van Nieuwkerk in *De Wereld Draait Door* alle ruimte om de aankoop van de schilderijen te promoten.¹⁰⁹ 'Je moet in wonderen blijven geloven', geeft Dibbets aan, terwijl Van Nieuwkerk superrijken als De Mol en Van der Ende oproept als nieuwe mecenas. Die schilderijen zouden toch echt naar Nederland moeten komen. Enkele maanden later zinspeelt Pijbes bij de opening van de Miró-tentoonstelling in het Rijksmuseum op een mogelijke thuiskomst van het echtpaar.

Op 14 juli sturen de Franse minister van Cultuur Fleur Pellerin en haar Nederlandse collega Jet Bussemaker gezamenlijk een brief aan de familie De Rothschild. Omdat – zo stellen de ministers – de twee schilderijen voor Europa behouden moeten blijven, hebben beide ministers een gezamenlijke brief (intentieverklaring) opgesteld. Kern van de afspraak is dat het Louvre en het Rijksmuseum elk één schilderij aankopen en ze vervolgens beurtelings beide tentoonstellen. Zonder dat de precieze redenen van deze actie duidelijk zijn, hebben enkele factoren hierbij meegespeeld. Zo zou Nederland het bedrag voor het duo-portret (160 miljoen) niet kunnen opbrengen, terwijl de Franse minister bekritiseerd was over het feit dat zij zomaar had ingestemd deze unieke werken te laten gaan. De familie De Rothschild had aanvankelijk de schilderijen voor Frankrijk willen behouden en aan het Louvre willen verkopen, maar omdat Frankrijk, in casu Pellerin, dat weigerde, werden het geen 'tresor nationaux'. Daarmee wijzigde de voorkeur van de familie De Rothschild naar ('second best') verkoop aan het Rijksmuseum. Dit onderdeel uit de chronologie is, zo blijkt later, maar bij een enkeling bekend.

¹⁰⁸ In een reconstructie van *de Volkskrant* wordt gesproken over eind 2014 dat Pijbes al op de hoogte zou zijn van de mogelijke verkoop van de twee schilderijen en dat de beslissing van de exportvergunning in maart 2015 uitlekte. Zie: 'Over de twee Rembrandts die wel/niet kwamen', *de Volkskrant*, 28 september 2015, p. 4.

¹⁰⁹ Uitzending *De Wereld Draait Door* van 17 maart 2015. Op 26 augustus 2016 geraadpleegd via <http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/media/336287>.

In Nederland zit men ondertussen niet stil en worden er allerlei wegen bewandeld om te kijken of en hoe de noodzakelijke gelden bij elkaar te krijgen zijn. Daarbij wordt duidelijk dat het een bijna onmogelijke opgave voor het Rijksmuseum wordt. In de exportvergunning wordt gerept van 150 miljoen, de verkoopprijs blijkt 160 miljoen euro. In een interview met BNR (24 augustus) geeft Pijbes aan stevig bezig te zijn 160 miljoen te verwerven. Hij is zeker op de hoogte van het voorstel van de ministers tot een gezamenlijke verwerving, maar ziet kansen nu De Rothschild zijn voorkeur heeft uitgesproken voor het Rijksmuseum (aldus de reconstructie in *de Volkskrant* van 28 september 2015). Op 24 juli geeft De Rothschild aan ‘*Mesdames les Ministres*’ aan dat de familie afspraken heeft met het Rijksmuseum over de verkoop van beide doeken; een zogeheten *promesse de vente* (koopoptie).¹¹⁰ Tijdens een Frans televisie-interview meldt de directeur van het Louvre dat hij Pijbes heeft benaderd voor een gezamenlijke aankoop.

Dan komt de casus plotseling in een stroomversnelling als D66 partijleider Pechtold, oud-veilingmeester, contact opneemt met Pijbes. Gezamenlijk wordt een strategie besproken om – vooralsnog in stilte – de politiek te bewegen mee te financieren in de aankoop van de schilderijen. Op dinsdag 8 september 2015 nodigt Pechtold zijn collega-fractievoorzitters uit voor een (geheim) overleg in het Mauritshuis, om te kijken of er in de politiek eventueel bereidheid is om bij te dragen aan de aankoop van de twee schilderijen. PVV-leider Wilders is er niet bij, maar heeft laten weten dat hij zich niet tegen aankoop zal verzetten. Achteraf zegt Pechtold (blij) verrast te zijn dat er onmiddellijk sprake was van zoveel enthousiasme bij eigenlijk al zijn collega’s. ‘Ik loop hier al lang rond, maar ik heb in al die jaren niet zo’n eensgestemde Kamer gezien’, zegt Pechtold. ‘De aankoop is een investering in nationale trots’, aldus Kees van der Staaij (SGP).¹¹¹ Namens de zeven fractievoorzitters doet Pechtold een beroep op Rutte om een substantiële bijdrage in het vooruitzicht te stellen. Vrijwel terstond voldoet het kabinet aan

¹¹⁰ ‘Dit akkoord neemt de vorm aan van een verkoopbelofte, mits het Rijksmuseum erin slaagt de binnen de afgesproken termijn (einde 2015) het geld bij elkaar te krijgen’ (*NRC Handelsblad*, 28 september 2015).

¹¹¹ *De Volkskrant*, 22 september 2015.

deze eensgezinde wens (brief van minister Bussemaker d.d. 21 september 2015).

Met de kop 'Rembrandts komen thuis' pakt *De Telegraaf* op maandag 21 september groots uit. De krant wijdt de eerste drie pagina's aan de aanstaande aankoop, waarbij ook twee foto's worden afgebeeld van de unieke doeken, die wel de 'broer en zus van de Nachtwacht' worden genoemd. In de krant wordt melding gemaakt dat het Rijk – na brede instemming van de politiek – 80 miljoen euro zal bijdragen en dat het andere deel van het aankoopbedrag door de Vereniging Rembrandt en een aantal andere particuliere geldschietters zal worden opgebracht. Groot is de euforie en vooral Pijbes wordt in de media alom geprezen. 'Met dank aan een goed verhaal' (*de Volkskrant*, 22 september 2015). Er blijkt al een plan klaar te liggen om de schilderijen niet alleen in Amsterdam ten toon te stellen, maar in alle provincies te tonen.¹¹² Ook is er inmiddels een aanvullende fiscale aftrekmogelijkheid gecreëerd voor superrijken; de bestaande regeling om erfbelasting met kunst terug te betalen is speciaal verruimd. Minister Bussemaker probeert (aanvankelijk tevergeefs) zo snel mogelijk in contact te komen met haar Franse collega om de veranderde situatie uit te leggen.

Drie dagen later staat de vlag er weer heel anders bij. De Nederlandse acties om beide schilderijen te bemachtigen, zetten kwaad bloed in Frankrijk. 'Relatie met Frankrijk op scherp', kopt *NRC Handelsblad* op 28 september. Frankrijk, en dan met name minister Pellerin, voelt zich overrompeld door de nieuwe initiatieven. Daarbij verwijst Frankrijk naar het eerdere plan, dat op 14 juli werd bekrachtigd door middel van de brief aan de familie De Rothschild om de schilderijen gezamenlijk aan te schaffen. De schilderijen waarvoor Frankrijk eerder geen echte belangstelling had, zijn een erekwestie geworden. Banque de France stelt op 24 september 2015 een bedrag van 80 miljoen euro beschikbaar voor de aanschaf van één schilderij.

¹¹² 'In elke provincie zijn de twee Rembrandts te zien van donderdag tot en met zondag. Maandag tot en met woensdag wordt gebruikt voor het transport' (*De Volkskrant*, 24 september 2015, p. 13).

Al snel wordt duidelijk dat er inderdaad weer teruggegrepen zal moeten worden op de eerdere Frans-Nederlandse afspraak. Minister Bussemaker probeert haar collega Pellerin nog duidelijk te maken waarom de situatie na 14 juli was veranderd, maar Pellerin is niet te vermurwen. Uiteindelijk zal Hollande richting Rutte duidelijk maken dat er slechts sprake kan zijn van een gezamenlijke aankoop.¹¹³ Tijdens een onderhoud bij de Verenigde Naties heeft Rutte de afspraken bekrachtigd. Enkele dagen later stuurt minister Bussemaker hierover een brief aan de Tweede Kamer. Hoewel het kabinet aanvankelijk nog tracht voor de aankoop van één deel van het duo-portret gelden van Rembrandtliefhebbers in te zetten, is eigenlijk al snel duidelijk dat niemand meer genegen is hieraan geld te besteden nu het Rijk de toezegging heeft gedaan.

Op 10 maart zien koning Willem-Alexander en koningin Máxima tijdens een kort staatsbezoek de twee schilderijen in het Louvre. Begin juli 2016 zullen zij voor het eerst in Nederland te zien zijn.

11.3 Een beschouwing

Wat deze casus zo aardig maakt, is dat dit verhaal voor verschillende partijen aanleiding vormde om de gebeurtenissen te ‘framen’. Er werden uiteenlopende soorten van verklaringen gegeven en meer of minder Machiavellistische verhalen ge(re)construeerd. Het aardige van de casus zijn daarom eigenlijk niet zozeer de feiten als wel de mogelijke achterliggende verhaallijnen; de ‘ghost stories’. Daarmee verschilt deze casus niet van rampen en crises waaromheen regelmatig ook allerlei verhalen en mythen ontstaan. In die situaties worden vaak helden en schurken gecreëerd, zonder dat deze typering op een stevige basis berusten. Het managen van de ‘verhalen’ die de ronde doen, is dan ook een vak apart. Daarnaast blijkt – zoals dat ook vaak bij (mini-)crises het geval is – de informatie-uitwisseling een cruciale rol te hebben gespeeld.

113 Uitzending Argos TV Medialogica van 2 maart 2016.

In de artikelen en televisieprogramma die aan deze casus zijn gewijd, is een aantal hoofdstromen van thema's en verklaringen voor de loop der gebeurtenissen aangedragen. Daarbij richten wij ons op de volgende drie vragen:

1. Waarom ontstond er vrij snel een grote eensgezindheid over het voornemen dat Nederland deze twee Rembrandts zou moeten verwerven?
2. Waarom werden het er uiteindelijk geen twee, maar werd slechts één portret aangeschaft, als onderdeel van een 'package deal'; wat ging er mis?
3. Waarom heeft dit – toch suboptimale – resultaat uiteindelijk relatief zo weinig 'gedoe' teweeggebracht?

11.3.1 *De eensgezindheid*

Om met de eerste vraag te beginnen: Wat maakte nu dat er zoveel seinen in deze casus op groen stonden? Er ontstond in korte tijd een breed gedragen gevoel dat Nederland dit duo-portret echt zou moeten verwerven. Ook Pechtold gaf in een televisiedocumentaire aan aangenaam verrast te zijn dat de fractievoorzitters geen enkel beletsel zagen om 80 miljoen overheidsgeld te spenderen aan een Rembrandt. Zonder compleet te kunnen zijn komen uit de verschillende artikelen en reportages ten minste de volgende redenen langs.

Rembrandt als superster

De belangrijkste reden is ongetwijfeld de ongekende belangstelling voor Rembrandt in ons land heden ten dage. Dat is wel eens anders geweest. In voorbije tijden (vooral in de negentiende eeuw) zijn er tientallen werken van Rembrandt verkocht en uit Nederland verdwenen. Mooi in dit verband zijn de woorden van Rembrandtdeskundige par excellence, Ernst van de Wetering, in de documentaire 'De Rembrandt-rel' waarin hij vertelt dat er bij de opening van het Rijksmuseum in 1885 slechts drie of vier Rembrandts in het museum hingen en zijn schilderijen toen nog ruimhartig (aan het buitenland) werden verkocht. Juist in Frankrijk zou iets later een romantisch Rembrandtbeeld ontstaan, dat zich vandaaruit verder over West-Europa en zo ook in Nederland zou verspreiden. Dit was indertijd (eind negentiende eeuw) aanleiding voor

de oprichting van de Vereniging Rembrandt.¹¹⁴ Tegenwoordig wordt Rembrandt als de grootste Nederlandse schilder aller tijden gezien en niet toevallig is in het ‘nieuwe’ Rijksmuseum alles erop gericht om de Nachtwacht als de grote publiekstrekker tentoon te stellen; trots aan het einde van de Hollandse eregalerij (met Rembrandt, Vermeer, Steen en Hals). De recente tentoonstelling over het late werk van Rembrandt trok in drie maanden tijd ruim 500.000 bezoekers. Rembrandt is ‘hot’ en aangezien er maar zeer zelden groot schilderwerk van hem op de markt komt, was de belangstelling van het Rijksmuseum – en ook de politiek en de media – niet vreemd. Het aankoopbedrag was dan wel hoog, maar dergelijke schilderijen van Rembrandt behoorden ook tot de 150 miljoen-plussers, aldus museumdirecteur Pijbes voor BNR Radio.

Succesvolle lobby van Pijbes en Pechtold

Het optreden van de leiding van het Rijksmuseum (Pijbes, maar ook Dibbets) was overtuigend en werkte aanstekelijk. Het was een kans van ‘eens maar nooit weer’. Pechtold bleek, door zelf contact met Pijbes op te nemen, een prima neus te hebben om deze uitgelezen kans daadwerkelijk te gaan verwezenlijken. Hoewel hij aangaf dat hij zichzelf vooraf maar 20% kans gaf zijn collega’s te overtuigen om er veel rijksgeld in te willen stoppen, is het gezien zijn goed ontwikkelde gut-feeling echt de vraag of hij die kans zo laag inschatte. In ieder geval wist hij op slimme wijze achter de schermen te werken aan een – ook voor de politiek – bijzondere primeur. Waar in het verleden altijd veel gedoe was over grote aankopen (denk aan het gepalaver over de Boogiewoogie van Mondriaan) verliep het dit keer van een leien dakje. Eigenlijk deed het ook wel weer eens goed te zien dat de politiek om allerlei valkuilen heen laveerde en eensgezindheid uitstraalde. Zonder dat er expliciet op is gezinspeeld, lijkt er bij de regering(spartijen) een hoge gunfactor richting Pechtold te zijn geweest. D66 steunde de voorbije jaren al enkele keren het kwetsbare kabinet. Deze actie gaf tenminste een mogelijkheid om Pechtold mede de credits te kunnen geven als in heel Nederland genoten kon worden van Marten en Oopjen.

¹¹⁴ Zie voor de geschiedenis van de Vereniging Rembrandt: <http://www.verenigingrembrandt.nl/74/de-vereniging/geschiedenis/>.

De Telegraaf en het 'Oranjegevoel'

Met de kop 'Rembrandts komen thuis' gaf *De Telegraaf* op overtuigende wijze uiting aan het in de afgelopen jaren tot bloei gekomen Oranjegevoel. Rembrandt is van Nederland en dan kan het toch niet zo zijn dat deze twee schilderijen straks opeens in China, Rusland of het Midden-Oosten terecht zouden komen. Of misschien zelfs bij een particulier die ze niet eens voor het publiek zou tentoonstellen. Vergeten wordt daarmee wel dat ze al jaren bij de familie De Rothschild in de slaapkamer hadden gehangen. Velen deelden de mening dat het goed zou zijn als deze unieke schilderijen ('de broer en zus van de Nachtwacht' zoals ze gingen heten – een prachtig voorbeeld van 'framing') zouden worden aangekocht.

Tegengeluiden nauwelijks gehoord

Het is opvallend dat er in deze hele casus erg weinig tegengeluiden waren. De positieve 'vibe' maakte dat er voor kritische geluiden over bijvoorbeeld de schoonheid van de schilderijen of de noodzaak de schilderijen per se naar Nederland te halen, geen of weinig ruimte was. Natuurlijk waren het knap geschilderde schilderijen van twee jonge mensen, maar of ze nu gelijk gerekend mochten worden tot de 'topstukken' van Rembrandt? De echte deskundigen waren het daar – zo bleek wat later – wel over eens; dat waren deze schilderijen zeker niet.

11.3.2 Delen met de Fransen: geen twee maar slechts één

Het Oranjegevoel en de grote eensgezindheid bleken helaas van korte duur. Al enkele dagen na de euforie bleek dat Nederland niet twee schilderijen zou kunnen aanschaffen, maar genoeg moest nemen met een gezamenlijke aankoop van beide schilderijen met de Fransen. Wat ging er uiteindelijk mis? Of is misgaan hier een verkeerde interpretatie?

Franse trots

In verschillende reconstructies wordt vooral de houding van Frankrijk als verklaring genoemd. 'Snoeihard machtsspel Fransen' kopte *De Telegraaf* op zaterdag 26 september. Terwijl de Fransen aanvankelijk geen geld voor de schilderijen over leken te hebben, was er op

24 september opeens 80 miljoen euro van de Banque de France. Voor hen leek het vooral een prestigestrijd te zijn geweest. Wij hoeven ze niet, maar het kan natuurlijk ook weer niet zo zijn dat het Rijksmuseum er straks mee kan pronken. Daarbij speelt zeker mee dat in Frankrijk de kunst meer als West-Europees dan als specifiek Nederlands wordt beschouwd en ‘de Rembrandts komen weer thuis’ als een gotspe werd gezien. Muziek van Mozart wordt ook niet alleen in Salzburg gespeeld. Het is meer de klein-Hollandse kijk die Nederland in deze parten speelde.

Timing

Een tweede factor die wel als oorzaak is genoemd, is de timing van het ‘goede nieuws’. Hoewel de betrokkenen het *breaking news* van *De Telegraaf* nog enkele dagen wisten tegen te houden, was het – aldus de meest direct betrokkenen (minister, Pechtold, Pijbes) – nog steeds te vroeg om al iets naar buiten te brengen en kon de stille strategie opeens niet meer worden gecontinueerd. Met de publicatie in *De Telegraaf* was inderdaad niet alleen Nederland geattendeerd, maar waren de Fransen dat ook. De boodschap van minister Bussemaker dat er met de plotselinge brede politieke steun voor co-financiering sprake was van een nieuwe situatie, was natuurlijk wat al te simpel. Stille diplomatie was opeens niet meer mogelijk.

Op zeker spelen en tegelijk risico's nemen: twee scenario's

Uiteindelijk is een kernprobleem bij deze aankoop dat er vanuit Nederland tegelijkertijd op twee paarden is gewed. Enerzijds was dat scenario 1: de deal die tussen beide ministers op Frankrijks nationale feestdag was afgesloten om gezamenlijk over te gaan tot aanschaf. De deal die uiteindelijk ook gerealiseerd is en een gevolg was van het feit dat er op dat moment zowel in Frankrijk als in Nederland grote onzekerheid bestond of voor de aankoop van het duo-portret 160 miljoen euro zou kunnen worden opgebracht. De afspraak hield in ieder geval andere potentieel geïnteresseerden op afstand. Anderzijds ontwikkelde zich scenario 2 waarbij Nederland, in casu het Rijksmuseum, – met forse staatssteun – beide schilderijen zou verwerven. Idealiter zou scenario 1 de fall-back optie geweest moeten zijn voor het geval scenario 2 niet zo slagen. Zo werkte het echter niet.

Terwijl Nederland met scenario 1 slim dacht te zijn en daarmee in ieder geval de deur op een kier te hebben, gaf het de Fransen speelruimte toen het ernaar uit ging zien dat die dekselse Nederlanders het bedrag bij elkaar hadden gekregen. Natuurlijk weten wij niet of zonder de Frans-Nederlandse afspraak de schilderijen wel allebei naar Nederland waren gekomen, maar die kans is zeker reëel te noemen, mede vanwege de toezegging van de familie De Rothschild aan het Rijksmuseum.¹¹⁵ Mogelijk had Frankrijk ook dan een konijn uit de hoed getoverd.

In de keuze tussen de twee scenario's speelt zeker ook een rol wie nu wel en wie niet kennis had van scenario 1. In de uitzending van *Argos TV-Medialogica* gaf Pechtold aan enigszins verrast te zijn geweest over de afspraak van 14 juli tussen beide ministers. Als deze verrassing juist is, dan heeft Pijbes hem daarover blijkbaar niet of halfzacht geïnformeerd. Het lijkt erop dat in Nederland in de bewuste maanden zoveel energie is gestoken in het (nadenken over het) verzamelen van gelden dat de afspraak met de Fransen was veronachtzaamd. In ieder geval heeft minister Bussemaker de politiek niet geïnformeerd over de (misschien wat vage) afspraak met de Fransen. Haar wedden op twee paarden bleek een verkeerde strategie. Zeker is dat deze aanpak ook werd aangewakkerd door de houding van de familie De Rothschild, die meer fiducia kreeg in het Rijksmuseum nadat de Fransen er blijk van hadden gegeven niet erg geïnteresseerd te zijn in de Rembrandts.

11.3.3 *Het eindspel: wonden likken of toch een (klein) succes?*

Je zou deze gang van zaken zeker als een fiasco kunnen beschouwen. Strategisch Nederland het zeker niet optimaal gespeeld. Toch is in de politiek en de media maar heel beperkt in dergelijke termen gesproken. Hoe is dat te verklaren?

¹¹⁵ Wat deze toezegging nu behelst, blijft onduidelijk. In de gezamenlijke brief van de beide ministers aan E. Rothschild lezen wij 'more recently you have spoken to the directors of the Rijksmuseum, on the occasion of which they made a proposal to acquire both paintings for the Rijksmuseum'. Dat suggereert dat er toen nog geen afspraak was gemaakt, maar in de brief aan de Kamer (waar deze brief aan De Rothschild als bijlage bij is opgenomen) lezen wij dat 'De eigenaren van de portretten antwoorden dat zij bereid zijn deze optie [gezamenlijk Frans/Nederlands, MvD] te verkennen, maar dat zij een principeafpraak hebben met het Rijksmuseum'. Of er op 14 juli nu al een principeakkoord met het Rijksmuseum was, is onduidelijk.

Snelheid en succes

Positief van het eindspel is dat het kort duurde en niet lang en slepend werd. Vrijwel onmiddellijk na het stuk in *De Telegraaf* bleek dat de Fransen de nieuwe ontwikkeling (beide schilderijen naar Nederland) problematisch vonden, en verzette het ministerie de bakens. Terwijl de Fransen maandenlang stil bleven, kon Frankrijk – toen het spannend werd – opeens binnen enkele dagen 80 miljoen organiseren. Er werd – hooguit even voor de bühne – door minister Bussemaker gedaan of er sprake was van een nieuwe situatie, maar feitelijk werd al snel het verlies genomen en werd dat ook slim weer verkocht als een succes. Daarbij speelde zeker ook het risico mee dat Nederland misschien uiteindelijk met lege handen zou achterblijven nu Frankrijk al gelden voor één schilderij had opgehoest. Het bekrachtigen van de eerdere afspraak leek beter dan een juridische strijd aan te gaan om ze alsnog beide te bemachtigen.

De Rembrandts bleven behouden voor ons en konden straks ook al gezien worden in het Rijksmuseum. ‘Ze komen eerst naar Nederland’, luidde de subkop in *NRC Handelsblad* op 30 september. Diezelfde dag lag er ook al een brief van de minister in de Tweede Kamer waarin de loop der gebeurtenissen werd geschetst. De tweede zin was daarbij typerend.

‘Het Rijksmuseum en het Louvre hebben vanaf dat moment samen onderzocht hoe dit unieke culturele erfgoed voor Europa behouden kan worden (...) door te voorkomen dat de schilderijen buiten Europa verkocht worden.’¹¹⁶

De brief sluit af met de zin:

‘We kunnen nu constateren dat we mede door de inspanning van velen, in een complexe constellatie, er in geslaagd zijn het gezamenlijk doel te realiseren: het tonen van de unieke portretten aan een groot publiek in Nederland en Europa.’

Feitelijk is daarmee de kous ook wel zo’n beetje afgedaan. De Tweede Kamer die zich eerst unaniem achter de dubbele aankoop had

¹¹⁶ Brief van minister Bussemaker aan de Tweede Kamer d.d. 30 september 2015 (TK 2015-2016, 32 820, nr. 168).

geschaard, zag juist door de unanimiteit weinig reden nu nog een politiek spelletje te gaan spelen en liet het erbij. Vragen of wel de juiste koers was bewandeld werden kennelijk niet opportuun geacht en zouden afbreuk kunnen doen aan de waarde van de gezamenlijk geleverde inspanning.

11.4 Afronding

Deze casus gaat over framen, te snelle openbaarheid, maar ook over het wel, misschien of niet weten. Riep Pechtold nu de fractievoorzitters in het Mauritshuis bij elkaar, terwijl hij niet op de hoogte was van de afspraak tussen beide ministers? En als hij het wel al wist, waarom is deze informatie dan niet met de andere fractievoorzitters gedeeld? Heeft de minister te lang gewed op twee paarden of was de vrees dat Frankrijk, vanwege wet- en regelgeving, uiteindelijk nooit zou overgaan tot toestemming beide schilderijen naar Nederland te laten komen doorslaggevend? Is onze relatie met Frankrijk verslechterd of heeft de snelle koerswijziging dit uiteindelijk voorkomen? Of was dit – om in de sfeer te blijven – een gedwongen huwelijk? Wij zullen het allemaal nooit helemaal weten.

Feit is dat op 2 juli 2016 ruim 12.500 bezoekers naar het Rijksmuseum kwamen om de schilderijen voor het eerst te kunnen bezichtigen en dat het ook de dagen erna duidelijk drukker was. In *de Volkskrant* verscheen die dag een opvallend positief stuk over de twee geliefden. Nu wij de schilderijen uiteindelijk hebben (voor de helft van de tijd, ok), is de waardering in positieve zin bijgesteld. Waar in 2015 nog het beeld bestond dat we er gemakkelijk ook twee gehad konden hebben, werd in de maanden na de aankoop duidelijk dat het Rijksmuseum (en zijn vrienden) die 80 miljoen (laat staan die 160 miljoen) zeer waarschijnlijk niet had opgebracht als de overheid niet de helft had betaald. Tegen die achtergrond verandert het beeld natuurlijk weer.

Daarmee zijn er wel degelijk interessante parallellen te trekken met crises waarvan de beeldvorming in de loop van de tijd ook sterk kan veranderen. Over de hulpverlening na en het ‘managen’ van de Bijlmerramp is – mede door de parlementaire enquête vele jaren nadien – gaandeweg een veel negatiever beeld ontstaan. Inmiddels weten wij ook dat de term ‘politioenele acties’ (Indonesië 1946), zoals het

Nederlands ingrijpen in voormalig Indië lang werd genoemd, een volstrekt verkeerd beeld geeft van de situatie zoals die zich daar heeft voorgedaan. Nieuwe analyses en lang verzwegen feiten die alsnog boven tafel komen, kantelen doorgaans het perspectief.